

05

A

714

Θεὸς συνεργεῖν

Exercitationum Theologicarum
DISPUTATIO IIX.

In qua

VIII. Problema Theologicum, idq;

DE LIBERO HOMI-
NIS ARBITRIO.

*Ad stateram Verbi divinitus - patefacti appenden-
dum sistitur.*

In Incllyta Academia VVitebergensi,

Auctore & Preside

IOHANNNE FÖRSTERO,
SS. Theol. D. & Prof. Publ.

Respondentis autem provinciam sustinente

M. NICOLAO HARDKOPF
Stadense Saxone.

Ad XVIII. diem Martij.

2. Cor. 3.

οὐ χικανοί ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίζεσθαι πῶς ἐξ
ἑαυτῶν: ἀλλ' (NB) ἡ ἰκανότης ἡμῶν
ἐκ Θεοῦ.

Typis Cratonianis per Johan Gorman.

Anno M. DC. IX.

Viris Nobilissimis maxi-
meque strenuis

Dn.

H A N O N I

& Dn.

G O T H A R D O

von Brobergen/

Fratribus germanis, Hæredi-

tarijs in Bassbecke & Brobergen/ &c.

Fautoribus suis plurimum
colendis

Offert

05 A 714

M. Nicolaus Hardkopff

Resp.

Problema.

An homo, in secundo adhuc statu, qui est corruptionis, constitutus, ex suis viribus legi Divinæ possit satisfacere, & num, ex naturali quadam *δυναμει*, sese possit præparare & applicare ad gratiam, inq; ipso *τῷ υἱῷ* Con-
versionis, vel aliqua saltem ex parte S P I R I-
T U I sancto in actionibus Spiritualibus co-
operari?

I.

Prefatio Disputationis.

Thesis I.

Disputationi nuperæ de *Causa*
peccati, rectè subteximus hanc de *Libero ar-*
bitrio.

II.

Rationes *ἡ ἀμεταμέτρητος* plures afferri pos-
sent: hæc autem omnium est potissima:

III.

Quoniam videlicet in illa dictum & evictum: Causam
peccati proximam esse ipsam hominis Voluntatem: vel (ut
Damasceus loquitur lib. 4. ὀρθ. π. 5. c. 20.) ἡ ὀμεία ἐκείνη, ἀεγ-
αίπεως: quæstio suboritur: quomodò sese Voluntas homi-

A 2

nis

nis habeat, ad suam, à peccato ad justitiam, & à Diabolo ad Deum, conversionem.

VI.

Exinde igitur locus ille Religionis nostræ præcipuus de Libero arbitrio, isq; à Sophistria olim Scholasticorum quam plurimis difficultatum labyrinthis ac mæandris involutus.

V.

Et sanè si uspiam, in immenso Theologiæ Oceano inter periculosissimas Syrtes navigandum: hinc certè (ita me Christus Nauclerus ille summus amet!) navigandum nobis.

VI.

Etenim, sicut à Augustinus quoq; queritur:
Ista questio ubi de arbitrio Voluntatis, & DEI gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut, quando defenditur liberum arbitrium, negari DEI gratia videatur. Quando autem asseritur DEI gratia, liberum arbitrium putetur auferri.

à lib. 1. de peccat. Orig. contra Pelagium.

VII.

Nos verò inter hos scopulos è diametro oppositos media navigabimus via, tam Scillam Pelagianorum & *πελαγιανώνων* ad dextram, quàm Charybdin Enthusiastarum ad sinistram prudenter declinantes.

VIII.

Cynosura, in quam fixis & immotis oculis, directè intuebimur, erit Verbum DEI lucidissima luce lucidius.

IX.

Remorum vicem sustinebit methodus, vel *τρόπος* & *μαρτυρία*, monstrans πῶς *ἵπιοκεπέον*, id est, quomodo hæc & aliæ quæstiones intricatæ scite ac ritè pertractandæ sint.

Aristot. 1. de part. animal. c. 1.

X. Mem-

X.

Membra eius quinque sunt.

- Quorum I. Ἐνόματι & ἀγνώσει
 II. Ἐζητημένῃ κατὰ τῆσιν
 III. τῆ ὀρθοδοξίας κατασκευῶ
 IV. τῆ ψευδοδοξίας ἀνασκευῶ
 V. τῆ ἀπίπτωντων λύσιν sibi vendicabit.

XI.

CHRISTVS qui est Via, Veritas & Vita, ducat nos, in via Verbi sui in omnem veritatem.

II.

Tractatio Problematis.

XII.

Quod Philosophus, in dissertatione de Cælo, præmonuit: εἰπωμεν δὲ πρῶτον τί λέγομεν εἶναι τὸν ἕρανόν, καὶ ποσαχῶς, ἵνα μᾶλλον ἡμῖν δῆλον γίνηται τὸ ζητούμενον:

1. de cælo c. 9.

XIII.

Illud facile possumus facere tralatitium, & ad præsens hoc institutum, hunc in modum accommodare:

In vestibulo huius Disputationis dicamus primùm quid propriè appelletur Liberum arbitrium, & quot modis vocabulum istud accipiatur.

XIV.

Duo igitur, in hac περὶ διδασκαλία, τῆ σαφηνείας ἕνεκα, breviter prædelibanda sunt: definitio nimirum & distinctio nominis.

2. περὶ τῆσιν
 ὀνομάτων

XV.

Ad definitionem verò nominis pertinent Synonyma diversis, è linguis.

1. definitio
 nominis

1. Hebrais

XVI.

1. *Hebraei unâ voce כֶּבֶד, & per syncopen, כְּבֹד utrumq; & iudicium & delectum, complectuntur.*

Deut. 6. 5. c. 29. 4.

XVII.

Iuxta regulam enim tritam & vulgò notam:

Vocabula notitia, apud Hebraeos, connotant affectum, qui sequitur notitiam.

XVIII.

2. *In Graeca lingua plura sunt nomina, quibus Liberum arbitrium notatur.*

XIX.

Apud Phavorinum τὸ αὐτεξέσιον & ἡ αὐτεξουσία, ab Hieronymo ἡ αὐτεξουσία, ab alijs τὸ αὐτεθελάσιον illud appellari scribitur.

b. lib. 3. dial.

XX.

Sed nomina isthæc nimis sunt insolentia & gloriosa: siquidem τὸ αὐτοδύναστον id est, quod nullius dominio est subiectum, quodq; nulla planè vi & potestate superiori, prohiberi potest, significant.

XXI.

Ideoq; cum alijs paulò commodioribus illa ut commutentur suadent Theologi quidam magni nominis.

XXII.

Idq; exemplo & imitatione Patrum Graecorum, qui & alia Synonyma usurpârunt.

XXIII.

In primis verò Iustini Martyris, à quo liberum arbitrium ἐλευθέρα προαίρεσις, & τὸ ἐφ' ἡμῶν, nec non Irenæi, à quo illud ἐξουσία προαίρεσεως nominatur.

c. lib. 4. c. 71.

3. In

XXIV.

3. In *Lingua Latina* communiter usurp. r. consuevit ω Liberum arbitrium.

XXV.

Quod ut planius pleniùsq; intelligatur: veram huius nominis σημασίαν & σωωνομίαν paucis attingere & perstringere allubescit.

XXVI.

I. σημασίαν igitur istius nominis quod attinet: sunt quidem nonnulli, qui illud puerili ω λεονασμῶ, vel futili & inutili ταυτολογία laborare autur ant.

XXVII.

Siquidem arbitrium nullum vel cogitari possit, quod non sit liberum, & si quid sit, quod non liberum, eo ipso quod non sit liberum, arbitrium esse nequeat.

XXVIII.

Sed sciendum, quod non temerè libertatis terminus ab orthodoxa Vetustate sit additus: sed ob *duas* maximè causas.

XXIX.

1. Ut gemino hoc nomine geminum Liberi arbitrij obiectum perstringatur.

XXX.

Habet enim illud sedem suam *partim* in mente vel intellectu, cuius respectu dicitur *Arbitrium*, & *partim*, ac quidem primariò, in Corde vel Voluntate, cuius respectu *Liberum* appellatur.

XXXI.

2. Ut eodem ἐξοχή vel excellentia gradus in libertate innuatur.

XXXII.

II. σωώνυμα huius vocabuli in Latina lingua, plura adducipossent. Sed sufficiant è multis hæc paucula.

Tertula

XXXIII.

Tertullianus vocat *libertatem* & *potestatem arbitrij*, item *proprium cuiusq; hominis arbitrium*, & *potestatem*.

XXXIV.

d. Augustinus appellat *liberam voluntatem*, nec non *potestatem Voluntatis*.

d. *lib. 3. de lib. arbitr. c. 3.*

XXXV.

Loca Scripturæ, quæ huc accommodari possunt, hæc videntur esse :

Ioh. 8, 36. Rom. 6, 18. c. 8, 21.

2. Cor. 3, 17. 1. Cor. 6, 12, 1. Cor. 7, 37.

XXXVI.

Ceterum ut ad distinctionem *huius nominis* progrediamur: *gemina* sane inibi latet *operum corruptio*.

XXXVII.

I. Liberum *interdum* opponitur *coactio* idq; dicitur liberum quod non est coactum, vel, quod est spontaneum. Hoc enim propriè coactio opponitur, & non Liberum.

XXXVIII.

Interdum verò, & quidem propriè, Liberum opponitur *Servo*, idq; appellatur Liberum quod non est servum.

XXXIX.

Et hoc sanè sensu ac respectu(e) Lutherus, & nos cum *Luthero* Arbitrium hominis non Liberum : sed servum, potius, vel rem de solo titulo, titulúmve sinè re nominandum esse censemus.

e. *in libr. de servo arbitrio*
tom. 3. len. Lat.

XL.

2. Liberi arbitrij appellatio vel *communiter* vel *propriè* accipitur.

I. Com.

2. Nominis di-
stinctio.

XL I.

I. *Communitèr* accipitur 1. pro altera facultate animæ, ipsa nimirum *Voluntatis substantia*.

XL II.

2. Eâdem admonetur, præter motûs & actiones naturales, hominem quoq; habere motûs voluntarios, ad quos exercendos mentis iudicium, & *Voluntatis appetitio* concurrat.

XL III.

3. In vitijs & virtutibus, ut actiones vel bonæ vel malæ dicantur, requiri mentem cognoscentem & *Voluntatem*, vel obtemperantem vel repugnantem iudicio.

XL IV.

4. Sumitur interdum pro aptitudine & possibilitate illa passiva, qua voluntas humana per gratiam Spiritus sancti capax fieri potest conversionis, quam aptitudinem truncus, imò Diabolus non habet.

Chemnitius Tom. 1. f. 448. 449.

XL V.

Atq; in his sanè significationib. liberum arbitrium homini omninò concedendum est.

XL VI.

Et huc non incommodè referripotest illud *ῥηϊακἀλλϊσιν*

(e) Ambrosij:

Homo à Diabolo spoliatus non Voluntate: sed Voluntatis sanitate privatus est.

e lib. 1. de vocat. gent. c. 3.

XL VII.

II. *Specialiter* Vox Liberi arbitrij sumitur pro innata aut donata potentia, qua possumus tum bona liberè eligere: tum mala liberè respuere.

XL VIII.

Et hoc sensu accipitur in præsentî Disputatione, cuius primæ parti, in qua definitionem & distinctionem Nominis

B

præ-

præmissimus. Colophonem jam imponimus, facientes inde
rectâ transitum ad ipsum Controversiæ illius arduæ & diffi-
cilis statum.

CAPUT II.

Status Controversiæ.

XLIX.

Qui ut rite ac scitè formetur ac constituatur: initio
huc repetenda est (f) ex Libro Concordiæ distinctio *quatuor*
statuum hominis, secundum quos diversimodè considerari
solet ac potest.

*Quatuor sta-
tus hominis.*

f. Art. 2. de Liber. Arbitr.

L.

Primus status est naturæ institutæ vel innocentia & inte-
gritatis ante lapsum Gen. 2.

LI.

Secundus est naturæ destitutæ, vel corruptionis post la-
psum ante conversionem & in conversione.

LII.

Tertius est Naturæ restitutæ vel reparationis aut rege-
nerationis non quidem plenæ vel consummatæ, sed *semiple-
næ* vel *incoatæ* in hac vita.

LIII.

Quartus itidem est naturæ restitutæ vel reparationis &
regenerationis non autem *semiplenæ* aut *incoatæ*: sed ple-
nissimè - consummatæ, vel, ut vulgò appellari consuevit,
status glorificationis *in altera vita*.

LIV.

*ἡ ἀρχὴ
τοῦ καὶ
πρῶτου.*

Ζητῶμεν igitur principale in hac Controversia non est
de statu primo, nec de tertio, nec de quarto.

L V.

In primo enim homo omnino *liberum* habuit arbitrium,
teste Syracide c. 15, 14, 15, 16, 17, 18. In

LVI.

In *tertio* habet arbitrium, Spiritus sancti gratia, à servitu-
te peccati *liberatum*, eiq; cooperatur, non quidem *ἀντιθετῶς*
ὑπεναντίας: sed *ἐσσυγεία* SPIRITUS sancti.

Rom. 7, 22. Gal. 2, 20. 1. Cor. 15. 10.

LVII.

In *quarto* non modò liberum: sed *liberrimum* arbitrium
habitori sumus, id est, omnibus sublati infirmitatibus carnis
& peccati undiquaq; rectum & perfectum.

1. Cor. 15, 12. 1. Iohan. 3, 2.

LVIII.

Verùm cardo huius disputationis volvitur in *secundo* ho- tatis veri &
respiris
minis *statu*.

Ubi tamen iterum adhibenda distinctio actionum homi-
nis, quæ in *duplici* sunt differentia.

LIX.

1. Quædam sunt *externa & mundana*. Quædam verò *in-
terna & spirituales*.

LX.

De *actionibus externis* nulla omnino est disceptatio. In
his enim aliquam adhuc libertatem reliquam esse homini et-
iam non renato Sacris è literis facilè testatum ac probatum
reddi potest.

LXI.

1. Etenim menti etiam non renovatæ cogitationem, agni-
tionem, veritatem, &c. tribuit Apostolus.

Rom. 1, 20.

LXII.

2. Idem affirmat esse aliquam Iustitiam Carnis

Rom. 2, 14. c. 10, 3. Phil 3, 4, 6.

LXIII.

3. Dicit quoq; legem esse objectum liberi arbitrij, etiam
injustis.

1. Tim. 1, 9.

De

LXIV.

De actionibus verò internis & spiritualibus à diversis diversa, diversis temporibus, motæ fuerunt disputationes.

LXV.

Unde factum, ut non uno semper modo status controversiæ formatus fuerit.

LXVI.

Nos ut omnia in summam contrahamus; eundem hæc comprehendimus quæstione; quæ in frontispicio Disputationis etiam posita:

Status Controversiæ.

An videlicet homo, in secundo adhuc statu, qui est corruptionis, constitutus, ex suis viribus legi Divinæ possit satisfacere, & num ex naturali quadam divitiâ sese possit preparare & applicare ad gratiam, inq; ipso t̄m̄ Conversionis, vel aliqua saltem ex parte SPIRITV I sancto in actionibus Spiritualibus, cooperari?

LXVII.

Huius autem Ἰντήματ̄ Negativam Orthodoxi amplectuntur & defendunt: Affirmativam verò Heterodoxi.

LXVIII.

Negativa sententia vera exponitur.

Statuunt igitur & profitentur Orthodoxi, hominem non renatum in Spiritualibus planè mortuum, inq; eo ante conversionem, & in conversione nullam omnino esse vim liberi arbitrij: sed illum se ad hanc purè passivè habere.

LXIX.

Totum autem Conversionis opus esse merè divinum, sed non ἀμεσον: sed ἐμμεσον, non raptu quodam violento: sed certa per media certoq; ordine illud peragi.

LXX.

Media Conversionis.

Media duùm sunt generum: Quædam adhibet DEUS ex sua parte. Quædam nos habemus ex parte nostra, & hæc illis sunt αἰτίσσοφα.

Media

LXXI.

Media ex parte DEI vicissim, vel sunt ἀκυσὰ καὶ ῥητὰ, ut prædicatio Verbi, in quo promissiones αἰ καθόλου omnibus in univèrsam annunciantur:

LXXII.

Vel ὁργατὰ καὶ αἰ Ἰητὰ, cuiusmodi sunt duo Sacramenta, Baptismus & Cæna DOMINI, quorum illud Initiationis: hoc Confirmationis Sacramentum dici solet.

LXXIII.

Utroq; cuilibet καθ' ἑκαστον & singulatim beneficia Christi non modò obsignantur: sed conferuntur etiam & applicantur.

LXXIV.

Et in baptismo quidem per aquam verbo DEI copulatam, eoq; comprehensam.

LXXV.

In Cæna autem per Carnem & Sanguinem CHRISTI pane & vino non signata: sed unione Sacramentali verè & realiter cum iisdem conjuncta.

LXXVI.

Media ex parte nostra, illis quibus DEUS sua ex parte nobiscum agit, αὐτῆς ποφασunt: 1. Verbi auscultatio & meditatio. 2. Sacramentorum usurpatio.

LXXVII.

Quæ, uti jam dictum, Mediæ, non autem Meriti (sive de congruo sive de condigno) rationem habent; nec valent ex mero opere operato: sed vi ordinationis & εὐδοκίας DEI, de qua

1. Cor. 1. 22.

LXXVIII.

Sicut enim non διὰ τὴν πίστιν propter fidem justificamur, meritorie, sicut nugantur Romanenses: sed (NB) διὰ τὴν πίστιν ὡς PER FIDEM organicè: ita quoq; non propter sed

B 3

PER

PER Verbi auscultationem ac meditationem, & Sacramen-
torum usum conversionis nostræ reddimur participes.

LXXIX.

*Ordo con-
versionis.*

Ejus verò *Ordo* sic se habet:

1. Curat DEUS prædicari Verbum, & administrari
Sacramenta, estq; promptus & paratus, vi Ordinationis &
promissionis suæ, per hæc media, SPIRITU sancto suo
operari conversionem.

LXXX.

2. Verbum prædicatum serio affectu, & discendi studio
nobis audiendum, Sacramentis item eo, quo par est, modo
utendum.

LXXXI.

3. Hoc dum fit: adest SPIRITUS sanctus inq; cordi-
bus nostris Operatur efficacissimè movendo tum intelle-
ctum tum voluntatem, ita, ut ex intellectu cæco fiat intelle-
ctus illuminatus: ex voluntate autem rebeli voluntas
prompta & obediens.

LXXXII.

4. Hinc emergit fides, Organon illud nobilissimum, quo
CHRISTUM, omniaq; ipsius beneficia nobis applicamus.

LXXXIII.

5. Quo factò, id est, in hoc statim fidei accensæ puncto,
jam sumus conversi, atq; adeò è statu Corruptionis in statum
Gratiæ translati.

LXXXIV.

Hæc summa est veræ & sinceræ, de Conversione hominis,
doctrinæ, quam tenent & profitentur Orthodoxi.

LXXXV.

*Opiniones He-
terodoxorum*

Heterodoxorum opiniones, variæ quidem sunt & diver-
sæ: ad duas tamen classes primarias rectissimè referri pos-
sunt ac solent.

LXXXVI.

Prior sibi vindicat errores eorū, qui καθ' ἕνα ἄπολλω regiam
& militarē veritatis cœlestis jã breviter adūbratæ viã trāsiliūt.

Postea

Posterior verò delitamenta complectitur eorum, qui κατ' ἑλλάσσω ἀ vera nostra doctrina deflectunt.

LXXXVII.

καθ' ὑπερβολὴν qui errant vel sunt primi vel ἀ primo orti. 1. Eorum, qui καθ' ὑπερβολὴν errant.

LXXXVIII.

Primus, à tempore Apostolorum, fuit Pelagius Monachus ille Britannus, qui vixit, ætate Hieronymi & Augustini circa annum Christi 415, juxta Prosperi Chronicon.

LXXXIX.

Erroris ejus, quem in hoc suis cum asseclis erravit articulo, συνοψις, ex Hieronymo & Augustino descripta hæc est:

Hieronymus in Epist. ad Ctesiphontem.

Ita DEI gratiam ponunt Pelagiani, ut non per singula opera ejus nitamur, & regamur auxilio: sed referunt ad Liberum arbitrium, & ad præcepta legis, ponentes illud Esaiæ: Legem DEVS in adiutorium posuit, ut in eo DEO referenda sint gratia, quod tales nos condiderit, qui nostro arbitrio possumus eligere bona, & vitare mala.

August. lib. de grat. cont. Pelag. & Cælestinum:

Pelagius dicit in libro de Libero arbitrio: habemus possibilitatē utriusq; partis à DEO insitam, velut quandam (ut ita dicam) radicem fructiferam, atq; fœcundam; quæ ex Voluntate hominis diversa gignat & pariat; & quæ possit, ad proprium cultoris arbitrium, vel nitere flore virtutum, vel sentibus horrere vitiorum.

Plura legantur in V. Cent. Magd. f. 578. 579.

XC.

À primo hoc Hæresiarcha orti sunt οἱ πελαγיאνοῖτες, qui vicissim partim Antiquiores ut Papista; partim Recentiores, ut Semipapista vel Synergista.

Papista

XCI.

Papiste iterum in duplici errore hic versantur:
Partim enim Hominem nondum-renatum ex viribus suis naturalibus, initium aliquod facere posse, ad suam conversionem vel certè in ipsa regeneratione & Conversione DEO cooperari:
Partim verò hominẽ jam-Renatum & Conversum legem DEI in hac vita perfectè implere, & per hanc legis impletionem justificari, vitamq; æternam promereri posse contendunt.

XCII.

Suntq; iterum partim Scholastici: partim verò Monachi.

XCIII.

Propria utriusq; Ordinis testimonia in promptu sunt.

XCIV.

Et quidem ex scriptis Scholasticorum hæc:

*Patriarcha Scholasticorum Lombardus
lib. 2. sent. dist. 26:*

Ipsa tamen eadem Voluntas quaedam gratia dona prævenit.

Et distinct. 27.

Sicut verbi gratia ex fidei virtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus, & remunerabilis, scilicet ipsum credere: ita ex charitate & libero arbitrio alius quidam motus bonus provenit, scilicet diligere, &c.

Thomas lib. 2. sent. dist. 28.

Dicimus quòd ad gratiam gratum facientem habendam, ex solo Libero arbitrio homo se potest præparare. Faciendo enim quod in se est, gratiam DEI consequitur. Hoc autem solum in nobis est, quod in potestate Liberi arbitrij est constitutum.

*Similia Sophisticæ Scholasticæ Emblemata videre licet in
Gabriele Biel. & Bonaventura in 26. &
27. Dist. lib. 2. Lomb.*

Inter

XC V.

Inter *Monachos* agmen ducit infelix illud *Monachorum* genus, quos à primo Inventore & Ordinis Magistro Lojola, Lojolitas rectissimè denominamus. Quid verò hi? hæc paucula saltem accipe, ex uno, qui reliquorum omnium instar, *Bellarmino*.

Bellarmin. lib. 5. de justificat. c. 22.

Potest homo (NB) nondum - reconciliatus per opera pœnitentiæ impetrare & mereri ex congruo gratiam justificationis.

Idem lib. 6. de grat. & Lib. Arb. cap. 11.

Cooperamur DEO, non solum ut adversarij volunt, post justificationem: sed etiam in (NB) ipsa justificatione, & initio fidei.

Item. Non nisi cooperantibus nobis, DEVS salutem nostram operatur.

Idem lib. 4. de justif. cap. 10.

Porro Catholici omnes summa consensione contrarium docent. Fatentur enim primò legem DEI justis hominibus absolutè esse possibilem, non quidem per solas Vires Liberi arbitrij, ut Heretici calumniantur nos dicere: sed per auxilium gratiæ DEI, & SPIRITVM fidei, & caritatis in ipsa justificatione nobis infusam.

XC VI.

Semipapista vel *Synergista*, sic dicti, quod etsi alias *Papistæ* videri nolebant: unà cum *Papistis* tamen *σωπυρία* quandam voluntati humanæ in rebus spiritualibus tribuebant, inque his hominem non plenè mortuum: sed semimortuum saltem & graviter vulneratum esse tradebant.

XC VII.

Idem enim à *Papistis*, quoq; doceri, ex his eorum enunciatis cognoscere licet.

Concil. Trid. sess. 6. cap. 1.

C

Tametsi

Tametsi in eis (Iudæis) Liberum arbitrium minimè extin-
ctum esset, viribus licèt attenuatum & attritum.

Francisc. Coster. in lib. controu. p. 197.

Cum universis hominibus, qui aliquid iudicij habent, confitendum, naturam liberi arbitrij per peccatum in homine neq; interiisse, neq; solum à concupiscentia, more bestiarum, ad ea, quæ carnis sunt, impelli, neq; à D E O instar stipitis ad bonum moveri; sed ipsammet Voluntatem liberè agere, D E Iq; motiones posse repellere, fatendum tamen est, Voluntati per peccatum, non parvum vulnus inflictum esse.

XCVIII.

Quinam verò erroris huius *Autores*, qui item eiusdem *propagatores?* qui *propugnatores?*

XCIX.

Autor primus ante Lutheri obitum fuit Erasmus Roterodamus, qui in Libro suo, quem in gratiam Pontificiorum ut pileum Cardinalitium à Papa Romano impetraret, contra Lutherum edidit, in quo Voluntati humanæ vim quandam adscribit, applicandi se ad gratiam licèt illa admodum sit tenuis & duntaxat per *pusillum* aliquid & *modiculum*, uti ipse loqui consuevit.

C.

Post obitum autem Lutheri errorem hunc Erasmi interpolare ac propagare ausi sunt, non tantum sphingis illius Augustana Patres: sed eiusdem quoq; Patroni?

legatur XVI. Cent. Osiandri f. 505.

CI.

Inter etiam fuit (utinam non fuisset!) de republ. literaria meritissimus ille longeq; celeberrimus Vir *Philippus Melancthon*, piæ & sanctæ memoriæ, sicut videre licet.

In art. V. & XVIII. Confessionis August. mutata, in edit. mutata Apolog. August. Germ. art. XVIII.

Item

Item in *edit. locorum Com. quæ incidit in annum
CHRISTI 48, 52, 55, in Refut. Art. Bavaric:*
Et in *Examine Ordinandorum*, ubi inter causas
concurrentes in hominis conversione etiam nu-
merat VOLUNTATEM ASSENTI-
ENTEM, & non-repugnantem Verbo DEI.
CII.

*Philippi Præceptoris auctoritatem secuti sunt & tutati
ipſius Discipuli*, qui in propagando & propugnando isthoc
errore plus justo fuerunt *περσσωποληπται.*

CIII.

Inprimis vero a *Iohannes Pſeffingerus*, b *Georgius Ma-
jor*, & c *Victorinus Strigelius*:

a in *diſp. anno 1555. Lipsiæ habita prop. 12.*

Vide *Oſhand. Cent. XVI. f. 837.*

b in *Hom. in Epist. & Dominic. & fest p. 233. & 234.*

c in *diſputat. Vinar. Ab. 5. item in comment. ſuo ſu-
per Pſal. Davidis, & in Declar. ſua Anno
Chriſti 1563. edita.*

CIV.

Tantum de Heterodoxis, qui κατ' ὑπερβολὴν in dando
& affirmando Vires hominis modum excedunt: conse-
quens est, ut audiamus eos, qui in altera classe continentur,
atq; adeò in auferendo & negando, κατ' ἔλλειψιν, à medio de-
ſectunt.

II. Heterodo-
xi qui errant
in defectu.

CV.

Pertinent autem ad hanc classem:

Primò *Manichæi*, qui circa A. D. 276. orti, induxerunt fa-
tum; peccatorum originem non libero arbitrio sed substantia
tribuerunt; peccata necessitatis esse docuerunt; ipsam enim Bo-
ni-Dei substantiam, animam scilicet, ex parte qua capta est, cor-
ruptam & oppressam, & ad peccandi necessitatem perductam esse.

Cent. 3. Magd. f. 113, 114. ex Socrate & August.

C 2

Secundò

CVI.

Secundò *Enthusiasta*, qui iidem Εὐχῆται dicti circa A. D. 380. à Messalio quodam, orti sunt, inter quorum deliria, quo ad hunc locum, hæc duo annotantur.

lib. 7. hist. tripartita c. 11.

1. Spiritum sanctum sensibilibus operari in nobis, ita quidem, ut de eius presentia iudicium sit faciendum ex externis & sensibilibus motibus.
2. Spiritum sanctum talem renovationem hominis operari, ut Voluntas prorsus jam sit libera, & in integrum restituta neq; amplius concupiscens adversus Spiritum: sed sine omni luctu obediat; ac proinde neq; exercitijs pietatis, neq; admonitionibus, neq; comminationibus, neq; correptionibus amplius opus habeat, propterea quòd omni mala conscientia penitus exterminata homo totus factus sit Spirituatus.

CVII.

3. *Suvenckfeldiani* & *Anabaptista*, qui ultimo hoc seculo enthusiasmum multis retro seculis sepultum, resuscitarunt adeoq; arcano raptu sine adminiculo verbi Conversione fieri somniarunt.

CVIII.

Lubet tantum huc adscribere prodigiosos quosdam terminos, quibus prodigiosa Anabaptistarum sectæ prodigiosus autor & Magister *Muntzerus* gradus prodigiosa suæ Conversionis indigitavit.

1. Entgröbung.
2. Studierung.
3. Verwunderung.
4. Die Langeweil.
5. Die Besprengung.

Chemnic. part. 1. Loc. f. 498.

CIX.

4. *Flaciani*, fingentes DEUM in Conversione & regeneratione novum Cor, atq; adeo novum hominem ita creare, ut veteris *Adami* substantia & essentia (cum primis verò anima rationalis) penitus aboleatur, & nova anima essentia ex nihilo creetur. in libr. *Christ. Conc.* p. 581. & 678. 5. *Zwing-*

5. *Zwinglio - Calviniani Stoicos & Manichæos securi,*
omnia necessariò fieri, a deoq; immutabilem quandam salu-
tis nostræ αὐτὴν ex immutabili, absoluto & æterno DEI
decreto, eoq; nobis abscondito, dependere.

Hermannus Rennech. in Cat. aurea p. 28. 32.

*Itemq; Georg. Spindl. in admonitione per-
necessaria f. 181. 183.*

CXI.

Et hæcenus plus satis de statu Controversiæ, eiusq;
thesi vera Orthodoxorum; & Antithesi falsa, quam He-
terodoxi propugnare conantur: transeundum jam ad illius
Confirmationem, & inde ad huius confutationem.

CAPUT III.

Confirmatio thesios veræ.

CXII.

Theseos veræ summa unico potest verbulo compre-
hendi, & apertè pronuciari:

*Liberum arbitrium in rebus spiritualibus, in statu corrupti-
onis, inq; ipsa hominis ad DEVM conversione plane NIHIL
valere.*

CXIII.

*Ἰρικὴ καὶ καθολικὴ ἀπόδειξις, qua pronuciati huius veritas ἀπόδειξις
& certitudo evincitur, talis è scriptura contexi potest: καθολικὴ.*

*Quodcumq; planè cæcum est & ignarum rerum divina-
rum, nec ullo modo ad has capiendas & expetendas idoneum, sed
est penitus à DEO aversum, ipsiq; adversum, quodq;
totum Conversionis suæ opus in solidum DEO acceptum referat
necessum habet: id utiq; in rebus Spiritualibus, inq; ipsa sua ad*

C 3

DE.

DEVM conversione planè NIHIL valet:
Sed prius de homine non-renato verissimum est.
Ergo etiam posterius verissimum certissimumq; sit neces-
sum est.

CXIV.

Copulatum per se patet, & quidem partim ex loco cau-
sarum, partim ex loco definitionis.

CXV.

Assumptum è scriptura confirmari potest facilè proli-
sissimeq;. Idq; tum ὀλικῶς καὶ ἑρμηνεύσας: tum μερικῶς καὶ εἰδι-
κῶς.

CXVI.

1. Probatio
ὀλικῆ.

ὀλικῶς καὶ ἑρμηνεύσας probationem suggerit nobis 1. Esaias
c. 1. ubi sonora voce edisserit: Omne caput esse agrum & o-
mne Cor infirmum, nec à planta pedis usq; ad verticem in homi-
ne sanitatem, sed vulnus livorem & plagam recentem.

CXVII.

2. Paulus ad Rom. 3. ubi integram hominis corrupti
πεσοπογραφίαν pingens affirmat 1. de mente: non est in-
telligens. 2. De Voluntate, non est qui exquirat.

3. De vanitate & infirmitate omnium virium: Omnes
deflexerunt & inutiles facti sunt. 4. de κακοπραξία omni-
um membrorum interiorum & exteriorum.

a v. 13. usq; ad 19.

CXVIII.

2. Probatio
μερικῆ tri-
partita.

μερικῶς καὶ εἰδικῶς βεβαίως erit tripartita. Assumptum
enim & ipsum tripartitum est. Ideoq; probanda 1. ἀδυνα-
μία, 2. ἀνπροαίτια, 3. Solius DEI ἐνέργεια in homine non
renato, & jam convertendo.

CXIX.

Probatio
1. μερικῆ.

1. ἀδυναμία duplex est: altera in mente & intellectu, al-
tera in Voluntate & corde vel appetitu hominis hæret.

In

CXX.

In mente & intellectu est horrenda cæcitas, & omnium rerum divinarum ἀγνοια; id quod hæc scripturæ ἀξιώματα maxime ἐμφατικὰ plusquam abundè testantur.

CXXI.

I. 1. Cor. 2. Ψυχικὸς ἀνθρώπος (id est, interprete Luthe-
γο, πνεῦμα μὴ ἔχων ἔδεται τὰ ἁπνεύματ' ἔθεσ' stultitia est il-
li, & NON POTEST (ἔδύαται) γινῶναι. (Cur?) ὅτι πνευ-
ματικῶς ἀνακρίνεται.

CXXII.

In quo Apostolici dicto: non tantum τὸ ὅτι asseritur: sed
τὸ διότι quoq; additur, id est, causa, ob quam Homo Ψυχικὸς
non sit, δουλείαν πεφικὸς ἔ γνώσεως rerum spiritualium. Ea verò
est, quòd ipsi defint κριτήρια πνευματικὰ.

CXXIII.

II. Eph. 4. v. 17. ubi gentibus - non - renatis hæc quatu-
or assignantur προσκείμενα vel attributa: 1. ματαιότης ἔνους,
2. σκοπισμὸς ἔ διανοίας 3. ἀγνοια ἔσα ἐν αὐτοῖς. 4. πώρωσις ἔ
καρδίας.

CXXIV.

III. Huc accedunt ea scripturæ loca, in quibus homo
Ψυχικὸς διδραχίδω appellatur Tenebra, ut

Esaiæ. 9, 2. 1. 60, 2. Iob. 1, 5. Act. 26, 18.

1. Iob. 1. & c.

CXXV.

In voluntate verò & corde vel appetitu nulla est vis &
inavότης ad motus spirituales.

CXXVI.

Sic enim apertè & disertè docet Apostolus 2. Cor. 3.

Non sumus inavοί, ex nobis ipsis cogitare quicquam,
tanquam ex nobis ipsis.

CXXVII.

Idem confirmant & attestantur hæc Spiritus sancti ora-
cula

cula maximè significantia & ponderosa:

Gen. 6.

כָּל-יִצְרַר מַחְשַׁבַת לִבּוֹ רָע כָּל-הַיּוֹם

OMNE FIGMENTUM COGITATIONUM CORDIS EIUS (scilicet hominis) TANTUMMODO MALUM.

Ier. 17.

id est,

עֵקוֹב הַלֵּב מִכָּל יוֹמָו

SUPPLANTATIVUM est COR plusquam dici potest, planeq; desperatæ curationis.

CXXVIII.

Et quid multis? homo non-renatus in rebus spiritibus planè mortuus esse dicitur. Tantum abest, ut suapte vi se excitare possit ad gratiam DEI amplectendam.

Iob. 5, 21. Eph. 2, 5. Col. 2, 13. 1. Tim. 5, 6.

Apoc. 3, 1.

CXXIX.

2. αἰτίσ ἐγερτία porro id est pugna & lucta Carnis adversus Spiritum & Voluntatem DEI ex his probatur scripturæ dictis:

Rom. 8. τὸ φρόνημα τὸ σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεόν

Gal. 5. Caro concupiscit adversus SPIRITUM.

CXXX.

Et quid multis? Lectissimum illud vas gratiæ divinæ Paulus ingenuè fatetur; *Video*, inquit, *aliam legē in membris meis rebellantem* (αἰτίσ ἐγερτόμενον) *legi mentis meæ & captivum reddentem me legi peccati*. Quanto magis de illis qui nondum renati nec converfi statuendum fuerit.

f Rom. 8.

CXXXI.

3. Quod contrà omnis ἐνέργεια in Conversione nostra unicè & in solidum ascribenda sit soli DEO è sacris itidem literis tam notum est, quàm quod notissimum.

Inpri-

CXXXI.

3. Quod contra omnis ἐνέργεια in Conversione nostra unice & in solidum ascribenda sit soli DEO, è sacris itidem literis, tam notum est, quàm quod notissimum.

CXXXII.

In primis verò huc faciunt hæc πολυβούλητα καὶ πάσης ἀναδοχής ἄξια:

Ioh. 6, 44. Nemo potest venire ad CHRISTUM, NISI PATER traxerit eum.

Ioh. 15, 5. Sine me (inquit Salvator) NIHIL potestis agere.

2. Cor. 3, 5. ἰκανότης nostra est EX DEO.

Phil. 2, 13. DEVS est, qui operatur VELLE & perficere.

Iacob. 1, 16. OMNE donum perfectum è supernis est descendens à PATRE LUMINVM.

CXXXIII.

Imò omne nostrum τὸ βρέχειν, καὶ τὸ πρέχειν τῆ ἑυδοκίᾳ Voluntatis suæ, ab ultima æternitate, clementissimus & ter-optimus DEVS antevertit.

Eph. 1, 5. Rom. 9, 11.

CXXXIV.

Et sic fuit Confirmatio theses Orthodoxorum veræ: Ordo postulat, ut Refutationem antitheses Heterodoxorum falsæ subtexamus.

CAPUT IV.

Confutatio Antitheseos falsæ.

CXXXV.

Hæc verò duplex, pro duplici τῶ ἀντιθέτων genere.

D

Eorum

CXXXVI.

Eorum, qui καὶ ὑπερβολῶν errant, opiniones in hoc
conveniunt omnes. quòd opus Conversionis non DEO in totū
solidum sit adscribendum: Sed in hoc aliquam esse vim Volunta-
tis Divinae.

CXXXVII.

Sed hic error à nobis rejicitur & damnatur ideo, quòd
in multos Religionis nostrae articulos adversà fronte impina-
gat.

CXXXVIII.

1. In articulum de officio CHRISTI, de quo manifestè
affirmatur, quòd sit δεξιῶς, καὶ πλειωτῆς τῆ πίστεως. Ergo
etiam Conversionis.

CXXXIX.

2. In articulum de Merito CHRISTI, cuius absolutif-
simæ perfectioni tantum detrahatur, quantum Voluntati
humanæ vel Merito de Congruo aut Condigno tribui-
tur.

CXL.

3. In articulum de Peccato Originis, quòd non est pura
puta privatio saltem: Sed corruptus in super habitus totius
hominis, & omnium virium eiusdem, adeò, ut is ex se in re-
bus spiritualibus & salutem concernentibus, quatenus tales,
nihil præstare valeat; imò naturâ eas averfatur, DEOq; ada-
verfatur.

CXLI.

4. In articulum de gratia DEI, quæ omnem omnium
operum, omnisq; meriti respectum omnino excludit, sibiq;
salutis nostræ procuracionem unicè & in solidum ven-
dicat.

CXLII.

Sic enim Regius Psalter Psal. 32. & 69. MISERI-
CORDIA.

CORDIA DOMINI PRÆVENIT ME, ET MI-
SERICORDIA EIUS SUBSEQVETUR ME.

Et *Apostolus Rom. 11.*

Quod si per gratiam: jam NON EX OPERIBVS
(sive meritis) *ALIO QVIN GRATIA NON ESSET*
GRATIA.

CXLIII.

Cum quo consentiunt

Augustinus in Psalm. 31.

Quare, inquit, gratia? quia gratis datur, quare gratis
datur? quia gratis constat.

Basilius de humilitate.

Totum DEI gratia & dono debemus.

Bernhardus serm. 67.

Non est, quò gratia intret, ubi meritum occupavit.

CXLIV.

5. In articulum de officio *SPIRITVS sancti*, de quo
Lutherus in exegefi 3. Articuli Symboli Apostolici in Ca-
techismo:

Credo me proprijs rationis mea viribus IESV CHRI-
STO Domino meo fidere, aut ad eum accedere nullo modo pos-
se: sed SPIRITVS sanctus per Evangelium me vocavit, su-
is donis illuminavit, recta fide sanctificavit & conservavit:
Quemadmodum solet totam Ecclesiam in terra vocare, congre-
gare, illuminare, sanctificare, & in IESV CHRISTO per
rectam unicam fidem conservare.

CXLV.

6. In universam sacram *Scripturam*, quippe quæ homini
nondum renato omnem *ερεγγυτιλὸν δὴν ἀπὸ* in rebus spiritu-
alibus passim adimit, quemadmodum testimonia superius
allegata liquidissimè confirmant,

D 2

la

2. Refutatio
eorum qui
errant xā
ἐκείνῳ.

CXLVI.
In Catalogo eorum, qui κατ' ἐκείνῳ in hoc errant articulo, primum obtinent locum *Manichæi*, quos ex professo, peculiaribus quibusdam scriptis, refutavit Augustinus.

CXLVII.
Nos quia eorum error idē est ferè cum delirio *Zvvingliano* Calvinianorum, de Causa peccati, quod proxia disputatione refellimus, ulteriori illius refutatione hīc super sedemus.

CXLVIII.
Enthusiastarum, Schvvenckfeldianorum & Anabaptistarum phantasmata sacris literis esse dissentanea, ex capite huius Disputationis II. satis liquet.

CXLIX.
Hīc, ἐκ τῆς *ὑπεροχῆς*, addimus 1. dictum Apostoli, quod totam commentum istius structuram, uno quasi ictu, prosternit.

Rom. 10, 17.

FIDES EST EX AUDITU; AUDITVS per
VERBUM DEI.

CL.

2. *Exempla* ex Actis Apostolicis maximè memorabilia.
c. 2, 10, 13, 16.

CLI.

Flacianorum opinio cum sensu communi pugnat adeoque sua ipsius absurditate concidit; nec quicquam valet, quod de *creatione cordis mundi, de corde novo, de homine novo, &c.* afferunt; siquidem non simpliciter de *Creatione cordis, aut de corde & homine*: sed de *creatione Cordis MUNDI, itemq; de Corde NOVO & homine NOVO* sermo fit.

CLII.

E quibus vel epithetis luculentissimè apparet, non de *mutatione secundum substantiam*: vel de *Creatione propriè sic dicta*: sed de *RENOVATIONE* accidentali phrasas illas intelligi oportere. Sed

CLIII.

Sed sufficient, hęc quoq; de IV. capite: Reliquum est V. & ultimum, quod brevissimè etiam dabimus expeditum.

CAPUT V.

Solutio præcipuarum Objectionum.

CLIV.

In priori Errantium classe sunt: 1. Pelagiani qui abusi sunt multis Scripturæ locis, ad quæ rectissimè responderi potest, si hæ tres observentur & adhibeantur distinctiones:

Responsiones ad objectiones Pelagianorum.

CLV.

I. Inter facere legem, & facere legale quiddam, vel ut (i) Apostolus loquitur, *ἵνα ἔνομα*. Hoc homo - non renatus suis quodammodo viribus præstare potest: illud autem minimè. SOLUS vero CHRISTUS est *ὁ τελὸς ἔνομα*.

i Rom. 2. 14. k Rom. 10. 4.

CLVI.

2. Inter diversos hominis status, de quibus in II. capite huius Disputationis.

CLVII.

3. Inter usus legis ante lapsum, & jam post lapsum, de quibus in ipso Disputationis actu.

CLVIII.

Iam saltem annotetur scitum istud Augustini:

O homo in præceptione cognosce, quid debeas habere; In correctione cognosce, tuo te vitio non habere: In oratione cognosce, unde accipias, quod vis habere.

CLIX.

II. Papista, quorum antesignanus hodie est Bellarminus. Papista

Iesuita, qui licet errores Scholasticorum improbare velle videtur: audet tamen in Lutherum insurgere, & veram & sinceram eius doctrinam propalam impugnare.

CLX.

Ubi? lib. 6. de gratia & libero arbitrio hoc proponit thema: Homo post lapsum primi hominis verè est liberi arbitrij, in ijs rebus, quæ pertinent ad salutem, ut quamvis nihil possit sine auxilio gratiæ: tamen per gratiam prævenientem excitatus, & à D.E.O. adutus ita valeat operari, ut possit etiam non operari.

CLXI.

Sententia verò hanc probare nititur cap. X. & XI. Et capite quidem X. quadruplici testimoniorum genere è scriptura; cap. autem XI. ex traditione Patrum.

CLXII.

Testimonia igitur Scripturæ quid attinet: in primo utique eorum genere committitur fallacia ἐπεὶ ἄληθεις. Loquuntur enim illa de homine non, in secundo statu, considerato, sed in tertio, in quo sanè ipse quoq; operatur; sed non ex sua vi, sed ex gratia SPIRITVS sancti.

CLXIII.

Ad secundum breviter: A præcepto ad posse & esse non valet consequentia.

CLXIV.

Tertium iterum confundit statum tertium cum secundo. Loca enim Scripturæ producta non de hoc: sed de illo loquuntur.

CLXV.

Quartum falsa nititur hypothesis: Non enim æquè in hominis potestate positum est venire, atque est non venire.

Ad

CLXVI.

Ad traditionem Patrum facilis est responsio ex ijs, quæ capite primo, ἀεὶ λεγομένων loco, præmisimus.

CLXVII.

III. Semipapista vel Synergista vehementer exagitant similitudinem Lutheri de trunco, quæ eò spectat quòd liberum arbitrium suapte natura adeò nihil valeat in conversione hominis, ut etiam nihil aliud possit quàm Spiritui sancto, nitenti operari conversionem, repugnare.

CLXVIII.

Et illo sanè respectu deterior est trunco; hoc autem, quòd solus homo est subiectum Conversionis habile, non ἰκανότητι quidem activa sed passiva, eodem melior.

CLXIX.

In Classe errantium κατ' ἐλλείψιν sunt 1. Manichæi, qui ex Ier. 2. Refutatio obiectio-
c. 10, 23. suum delirium palliare contendunt. errantium
κατ' ἰδέαν
ψιν.

CLXX.

Sed fallunt & falluntur, dum à gubernatione eventuum ad agendi principium vitiosè argumentantur.

CLXXI.

2. Enthusiasta, Svencfeldiani & Anabaptistæ dictum Ioh. c. 6. 45. de violenta ἐλύσει interpretantur.

CLXXII.

At committunt paralogismum Divisionis, dum sophisticè omittunt τὸ ἀκέραιον καὶ μανθαιεῖν, cuius in sequenti contextu fit mentio.

CLXXIII.

3. Quod Flaciani de Creatione novi cordis &c. afferunt, sub finem capitis V. refutatum fuit.

CLXXIV.

4. Zuvinglio Calvinianorum περὶ τοιοῦτων refellimus Disputatione præcedenti.

Iam

CLXXV.

Iam Colophon huic Dissertationi imponendus est, ne
ultra modum illa excresecat.

III. Conclusio DISPU- TATIONIS.

CLXXVI.

Concludimus igitur: Homini nondum renato nihil via-
rium esse, quibus vel operando vel cooperando in actionibus in-
ternis, & spiritualibus, suam salutem promovere possit: sed illum
subiectum esse merè μαθητικόν.

CLXXVII.

Quando autem convertatur: idè SPIRITU sancto
adminiculo Verbi & Sacramentorum peragi.

CLXXVIII.

Nostram igitur miseriam extremam agnoscamus, cristas de-
mittamus, Verbum audiamus; Sacramenta usurpemus, devotè
oremus, atq; ita ad recuperationem Salutis nostra se-
rio conatu adspiremus per
CHRISTVM:

Cui Laus & Gloria seculis infinitis

A M E N.

E R R A T A.

Sub finem Theses CX. omissum est verbum consentunt. Th. 133. deest particula Id.

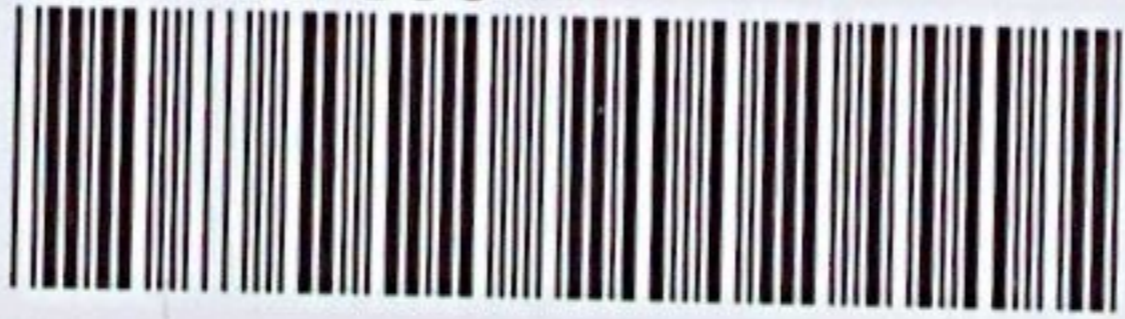
F I N I S.

05 A 714

ULB Halle

3

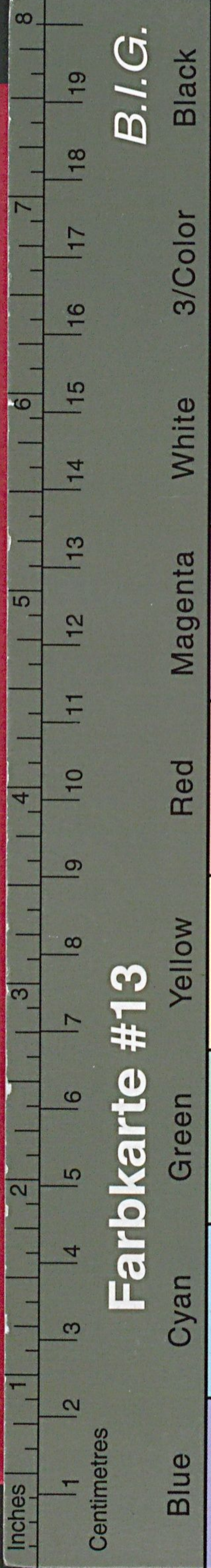
003 762 386

1017

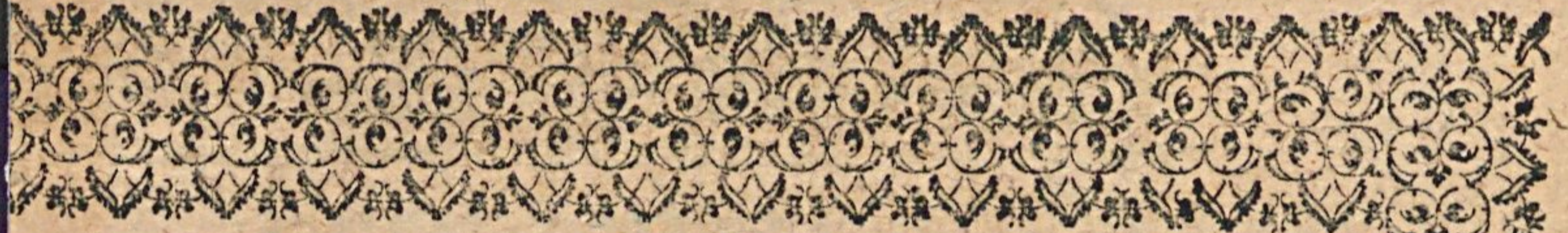

B.I.G.

Farbkarte #13

Θεὸς συνεργῶν

Exercitationum Theologicarum
DISPUTATIO IIX.

In qua

VIII. Problema Theologicum, idq;

DE LIBERO HOMI-
NIS ARBITRIO.

*Ad stateram Verbi divinitis - patefacti appenden-
dum sistitur.*

In Incllyta Academia VVitebergensi,

Auctore & Preside

JOHANN E FÖRSTERO,
SS. Theol. D. & Prof. Publ.

Respondentis autem provinciam sustinente

M. NICOLAO HARDKOPF
Stadense Saxone.

Ad XVIII. diem Martij.

2. Cor. 3.

οὐ χικανοί ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίζεσθαι πῶς ἐξ
ἑαυτῶν: ἀλλ' (NB) ἡ ἰκανότης ἡμῶν
ἐκ Θεῶ.

Typis Cratonianis per Johan Gorman.

Anno M. DC. IX.

